

PROGRAM MONITORINGA

KRATKOPRSTA ŠEVA (*Calandrella brachydactyla*)

dr.sc. JELENA KRALJ, Zavod za ornitologiju HAZU

Područje rasprostranjenosti:

Rasprostranjena je u južnoj Europi, sjevernoj Africi i Aziji istočno do Mongolije i Kine. Selica je, zimuje u Africi i Aziji. Opisano je šest podvrsta, od kojih se dvije gnijezde u Europi. Nominalna podvrsta gnijezdi se od Španjolske i Francuske do Italije, Balkanskog poluotoka i Ukrajine, na otocima Sredozemnog mora te mjestimično i u sjevernoj Africi. Podvrsta C. b. hungarica gnijezdi se u Mađarskoj i Vojvodini te vjerojatno i u južnoj Slovačkoj. Ostale četiri podvrste rasprostranjene su u Africi i Aziji (del Hoyo i sur. 2004). Europska gnijezdeća populacija procijenjena je na 7.300.000-14.000.000 gnijezdećih parova (BirdLife International 2013).

Rasprostranjenost u Hrvatskoj

U Hrvatskoj se kratkoprsta ševa gnijezdi mjestimice u Istri, Primorju i Dalmaciji. Najbrojnija je u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji: na otoku Pagu se gnijezdi 50 – 200 parova, u Ravnim kotarima (oko Benkovca i aerodroma Zemunik) 10 – 50 parova, na platou oko rijeke Krke (osobito na području oko Konjevrata i Pokrovnika) 30 -120 parova (uz fluktuacije brojnosti), uz rijeku Cetinu 50 – 100 parova. U malom broju i neredovito gnijezdi se uz Vransko jezero kraj Pakošтана. Osim na Pagu, gnijezdi se i drugim otocima: Dugom otoku, Hvaru, Korčuli i Visu no recentnih podataka postoje još samo za Cres (50 parova). Pedesetih godina prošlog stoljeća bilježena je mjestimice u gotovo čitavoj Istri. Ukupna hrvatska populacija procijenjena je na 200 – 650 parova (Tutiš i Kralj 2013).

Stanište

- Gnijezdi se na suhim ravnim ili blago valovitim pješćanim ili kamenitim terenima, obraslim rijetkom i niskom vegetacijom. U Sredozemlju se često gnijezdi na zapuštenim poljima, ali i na suhim pašnjacima, u maslinicima, poljodjelskim površinama s niskom vegetacijom te po garizima (osobito ako u njima ima površina s neobraslim tlom) i sličnim staništima.
- Tipovi staništa prema Nacionalnoj klasifikaciji staništa: C.3., I.1., I.2
- U proljeće se pretežito hrane beskralješnjacima, uglavnom kornjašima, mravima, raznokrilcima i puževima. U ostalim sezonama sjemenkama i zelenim dijelovima biljaka. Hranu skupljaju na tlu. Hrane se samotno ili u jatima. Gnijezde se samotni parovi, no gnijezda su često grupirana u skupine od 10 do 20 parova. Izvan gnijezdeće sezone su druževne. Vjerojatno su monogamne. Gnijezdo grade na tlu, obično među busenjem trave, ponekad na otvorenom.

Fenologija i populacijska biologija

Djelomično su selice, u manjem broju mogu prezimiti u Hrvatskoj (Rucner 1998). Okupljaju se u jata u srpnju a gnjezdilišta našuščaju kroz kolovoz i rujan. Na gnjezdilišta se vraćaju u ožujku i travnju, iako postoje podaci o ranoj selidbi već u siječnju. Jaja polažu od sredine travnja do lipnja. Detalji o fenologiji hrvatske populacije nisu poznati, no Rucner (1998) je početkom svibnja već nalazio mladunce u gnjezdima.

Uzroci ugroženosti

Odumiranjem tradicionalnog stočarstva (DT 7.3.) i intenziviranjem poljodjelstva (DT 2.1.) smanjuje se površina i kvaliteta staništa kratkoprste ševe. Krivolovom (DT 5.1.1., 5.1.2.) se povećava smrtnost i uznemiravanje ptica.

Mjere očuvanja

Zaštićena je Zakonom o zaštiti prirode kao strogo zaštićena svojta. Oko 85% ukupne hrvatske populacije kratkoprste ševe gnjezdi se u sedam važnih područja za ptice Ekološke mreže RH: Krka i okolni plato, Kvarnerski otoci, Ravni kotari, SZ Dalmacija i otok Pag, Vransko jezero i Jasen, Cetina te Dinara.

Potrebno je provesti istraživanje rasprostranjenosti i brojnosti, ekologije i uzroka ugroženosti gnjezdeće populacije kratkoprste ševe u Hrvatskoj (RA 1.2., 1.3., 1.5.) te uspostaviti monitoring gnjezdeće populacije (RA 3.1.). Potrebno je izraditi i provoditi akcijski plan za očuvanje gnjezdeće populacije kratkoprste ševe u Hrvatskoj (RA 2.1.) te planove upravljanja za važna područja za ptice u kojima je kratkoprsta ševa ciljna vrsta (RA 2.2., CA 2.1.). Tim je planovima potrebno predvidjeti poticanje ekstenzivnog stočarstva i tradicionalnih oblika poljodjelstva kao mjeru zaštite staništa na područjima rasprostranjenosti kratkoprste ševe u Hrvatskoj (CA 5.3., 6.3., 6.4.). Dosljednim suzbijanjem krivolova i zabranom korištenja insekticida i herbicida s negativnim učinkom na kratkoprstu ševu smanjit će se stopa njene smrtnosti (CA 4.2., 4.3., 5.2., 5.4.).

Dodaci Direktive o pticama

- Dodatak I

Crveni popis ptica Hrvatske

- osjetljiva gnjezdeća populacija (VU)

PROGRAM MONITORINGA

Ciljevi

- Monitoring je uzabran kao mjera praćenja populacije radi prikupljanja podataka o trendovima na pojedinačnim gnjezdilištima kao i o trendu na nacionalnoj razini. Rezultat monitoringa je broj gnjezdećih parova na pojedinačnim gnjezdilištima.

Terenske upute

- Suradnici u monitoringu trebaju znati prepoznavati kratkoprstu ševu po izgledu i glasanju, bez dodatne provjere u literaturi i/ili slušanjem zvučnih zapisa pjeva, kako bi se u cijelosti mogli usredotočiti na prebrojavanje. Trebali bi imati i osnovno znanje o skupinama biljaka kako bi mogli opisati stanište. Trebali biti koristiti GPS uređaje te biti sposobni digitalizirati vlastite terenske podatke upotrebom MS Excela.

- **Detaljne upute za terenski rad:**

Područje je potrebno obići dva puta, po jednom u svibnju i lipnju, za vedrih i mirnih dana, bez kiše i vjetra. Monitoring je moguće provoditi tijekom čitavog dana s izuzetkom najtoplijeg dijela dana.

S obzirom da se kratkoprste ševe gnijezde u grupama, monitoring se provodi apsolutnim prebrojavanjem na području na kojem se ptice gnijezde. Na plohi odabranoj za monitoring promatrač pješice ili automobilom (ovisno o veličini plohe) obilazi područje i zastaje na odgovarajućim staništima (suhim travnjacima i poljodjelskim površinama s niskom vegetacijom te po garizima koji sadrže površine s neobraslim tlom) kako bi utvrdio prisutnost gnijezdećih parova. Na području gnijezđenja obavlja se apsolutno prebrojavanje pjevajućih mužjaka, odnosno parova ptica.

Način uzorkovanja

- S obzirom da se kratkoprste ševe gnijezde u grupama izbor ploha temelji se na dosadašnjim spoznajama o njihovoj rasprostranjenosti u Hrvatskoj. Za monitoring su odabrane plohe na postoje relativno velike populacije kratkoprstih ševa, ali i plohe na kojima se one gnijezde u manjem broju i (moguće) neredovito, kako bi se mogla pratiti dinamika populacije.
- Na svakom području monitoring provode 1-2 istraživača.

Manje plohe i plohe s većom koncentracijom ptica:

- Promatrač pješice detaljno obilazi odabrano područje (detaljnim obilaskom plohe ili kretanjem po unaprijed određenim rutama) i bilježi broj i položaj ptica, fotografira stanište i bilježi eventualne uzroke ugroženosti.

Pokrovnik- Veliki Pod

Brnjica - selo

Veće plohe s raštrkanim pojedinačnim parovima ili malim grupama:

- Monitoring se provodi obilazeći teren automobilom u sporij vožnji i uz često zastajkivanje, osobito na odgovarajućim staništima. Na odgovarajućim staništima ili prilikom opažanja ševa, promatrač izlazi iz automobila i bilježi broj i položaj ptica, fotografira stanište i bilježi eventualne uzroke ugroženosti.

Obrazac za bilježenje rezultata monitoringa

Područje monitoringa:		Datum:	Vrijeme monitoringa:	Monitoring proveo:
Broj pjev. mužjaka	Koordinate:		Opaske (stanište i ugroženost)	

Procjena komponenti statusa zaštite

Veličina populacije

- populacija se izražava u broju parova
- Monitoring će rezultirati apsolutnim brojem parova na istraživanim područjima. Dugoročnim praćenjem broja parova omogućiti će se praćenje fluktuacija brojnosti, a istovremeno bilježenje čimbenika staništa omogućiti će interpretaciju dobivenih podataka. Rezultati ovog monitoringa ne mogu se koristiti za praćenje demografske strukture populacije.

Veličina područja rasprostranjenosti

- Prikupljeni podaci omogućiti će određivanje distribucije kratkoprstih ševa unutar većih područja, a dodatni podaci za područja koja nisu obuhvaćena monitoringom bit će prikupljeni putem NIP2 projekta.
- Georeferencirani podaci mogu se pridružiti kvadratima 10 x 10 km, no zbog grupimičnog gniježdenja kratkoprste ševe potreban je velik oprez prilikom eventualne ekstrapolacije dobivenih brojnosti na slična staništa.

Glavni uzroci ugroženosti i mjere zaštite

Monitoring će ukazati na eventualne promjene u staništima koje mogu utjecati na rasprostranjenost i brojnost kratkoprste ševe, kao što su zaraštanje, izostanak košenja, promjene staništa i sl. Ukoliko takve promjene u staništu budu uočene i povezane s promjenama brojnosti kratkoprste ševe, moći će se predložiti odgovarajuće mjere zaštite.

LITERATURA:

BirdLife International (2013) Species factsheet: *Calandrella brachydactyla*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 04/09/2013.

del Hoyo J., Elliott, A., Christie, D.A. (ur.) (2004): Handbook of the Birds of the World Vol.9. Lynx Edicions, Barcelona.

Rucner, D. (1998): Ptice hrvatske obale Jadrana. HPM, Zagreb.

Tutiš, V., Kralj, J. (2013): Krtakoprsta ševa *Calandrella brachydactyla*. str. 213-214. u: Tutiš, V., Kralj, J., Radović, D., Čiković, D., Barišić, S. (ur.): Crvena knjiga ugroženih ptica Hrvatske. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb. 258 str.